

АНОТАЦІЯ

Савчук Є.Ю. Господарсько-правове регулювання надання освітніх послуг. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». – Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2021.

Дисертацію присвячено дослідженню господарсько-правового регулювання надання освітніх послуг.

У розділі 1 «Загальнотеоретичні положення щодо господарсько-правового регулювання надання освітніх послуг» виокремлено основні етапи становлення освітніх послуг як правової категорії: період існування Київської Русі (згадки про освіту у законах Мономаха, візантійсько-руських угодах, зародження освітніх послуг з появою перших навчальних закладів), періоди перебування українських земель у складі Російської, Австрійської імперій, Угорського королівства (конкретизація змісту освітніх послуг, урізноманітнення їх видів завдяки появі вищих навчальних закладів університетського типу), радянський період (конкретизація змісту освітніх послуг на різних рівнях освіти); період незалежності України (закріплення на законодавчому рівні визначення поняття освітньої послуги та її якісних вимірів).

Конкретизовано ознаки, притаманні освітнім послугам, з урахуванням яких доопрацьовано визначення освітніх послуг як дій закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності у формальній та/або неформальній освіті, які надаються на платній чи безоплатній основі й спрямовані на отримання нових чи удосконалення раніше набутих компетентностей (знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей) та результатів навчання здобувачами освіти.

Узагальнено характеристики освітніх послуг з обґрунтуванням, що вони є публічними, нематеріальними, фактичними, професійними. Конкретизовано види освітніх послуг за підставами: 1) строку надання (разові чи строкові); 2) оплатністю (платні чи безоплатні для здобувача освіти); 3) за рівнями освіти (у дошкільній, початковій, середній, вищій освіті); 4) за формами здобуття освіти (в очній, очно-заочній, заочній, дистанційній та інших формах здобуття освіти); 5) за обсягом та спрямованістю послуг (загальноосвітні чи професійні; загальні, вузькоорієнтовані, спрямовані на розвиток особистих здібностей здобувачів освіти та здобувачів з особливими потребами).

Уточнено специфічні ознаки діяльності з надання освітніх послуг, обумовлені її здійсненням у сфері освіти, як-то: ціль, що полягає у сприянні досягненню визначеної законодавством мети освіти у задоволенні потреб здобувачів освіти (формування нових чи удосконалення раніше набутих компетентностей та результатів навчання) і суб'єктів надання освітніх послуг (досягнення соціальних, економічних результатів, у тому числі одержання прибутку); необмежений суб'єктний склад надавачів освітніх послуг; характер діяльності: основний або додатковий вид діяльності для суб'єктів господарювання; зміст діяльності – надання освітніх послуг, види, обсяги та якість яких визначені законодавством, освітньою програмою та/або договором.

З урахуванням цих ознак удосконалено визначення господарської діяльності з надання освітніх послуг як діяльності, спрямованої на надання таких послуг у формальній або неформальній освіті задля сприяння досягненню визначеної законодавством мети освіти та задоволення потреб здобувачів освіти і суб'єктів надання освітніх послуг.

Обґрунтовується виокремлення в окремий вид діяльності надання освітніх послуг у режимі «онлайн», що обумовлено сучасним рівнем розвитку суспільства, відповідає його потребам та глобальними викликам, які постають перед суспільством.

Узагальнено господарсько-правову основу надання освітніх послуг та конкретизовано чинники, які в сучасних умовах впливають на удосконалення господарсько-правової основи надання освітніх послуг, серед яких: визнання та імплементація базових принципів і стандартів освітньої діяльності, які закріплені в актах ЄС; врахування глобальних викликів, що обумовлюють розвиток онлайн-освіти; збереження національних особливостей організації системи освіти, рівня професійної підготовки фахівців, змісту освітніх програм тощо; посилення автономії закладів освіти, орієнтація на поширення договірного регулювання надання освітніх послуг та ін.

У розділі 2 «Характеристика господарсько-правового регулювання надання освітніх послуг» уточнено положення щодо статусу суб'єктів надання освітніх послуг з обґрунтуванням, що вони є суб'єктами господарювання будь-якої організаційно-правової форми і форми власності, які мають сукупність господарських прав та обов'язків, що формує обсяг господарської компетенції. Конкретизовано види суб'єктів надання освітніх послуг: 1) заклади освіти, для яких надання освітніх послуг виступає основним видом господарської діяльності, у тому числі заклади освіти іноземних держав; 2) інші юридичні особи – підприємства, установи, організації, фізичні особи-підприємці, які не мають статусу закладу освіти; 3) відокремлені підрозділи закладів освіти, у тому числі закладів освіти іноземних держав.

Конкретизовано, що імплементація принципу автономії закладу освіти в контексті господарсько-правового регулювання надання освітніх послуг потребує спрямування на реалізацію господарської компетенції закладом освіти на засадах самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо здійснення господарської діяльності.

Доопрацьовано умови надання освітніх послуг з обґрунтуванням, що визначальною умовою надання цих послуг у формальній та неформальній освіті виступає легітимація у вигляді державної реєстрації суб'єкта господарювання.

Запропоновано умовами надання освітніх послуг у неформальній освіті встановити державну реєстрацію суб'єкта господарювання та добровільну сертифікацію суб'єктів надання цих послуг. З урахуванням цього запропоновано доповнити Закон України «Про освіту» статтею 51-1 «Добровільна сертифікація освітньої діяльності у неформальній освіті».

Конкретизовано вимоги до інформаційно-технічного забезпечення суб'єкта надання освітніх послуг в режимі «онлайн» шляхом обґрунтування, що такі вимоги потребують врахування доступності використовуваних технологій для широкого кола здобувачів освіти, рівня володіння цифровими навичками й уміння користуватися технологіями онлайн навчання як безпосередніх надавачів, так і споживачів освітніх послуг. Запропоновано створення інформаційної системи у вигляді Єдиного державного реєстру суб'єктів надання освітніх послуг, як складової Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

Доопрацьовано правову характеристику договору про надання освітніх послуг з обґрунтуванням його господарсько-правової природи, якщо замовником послуг виступає юридична особа або фізична особа-підприємець, та значення як підстави для планування діяльності суб'єктів надання освітніх послуг, встановлення їх зобов'язань та відповідальності. Конкретизовано істотні умови такого договору (предмет договору визначається видом освітньої послуги та вимогами до якості; строк договору залежить від виду освітніх послуг: разові чи строкові; ціна договору визначається за згодою сторін або відповідно до вартості освітніх послуг, яка заздалегідь встановлена та належним чином оприлюднена суб'єктом надання послуг). З урахуванням вищевикладеного запропоновано внести зміни до Типової форми договору про навчання у закладі вищої освіти, затвердженої Кабінетом Міністрів України від 19 серпня 2020 р. № 735, передбачивши, що юридичні особи та фізичні особи-підприємці також можуть бути замовниками освітніх послуг.

У розділі 3 «Господарсько-правова відповідальність суб'єктів надання освітніх послуг» узагальнено юридичні та фактичні підстави настання господарсько-правової відповідальності суб'єктів надання освітніх послуг: юридичними підставами виступають положення чинного законодавства та/або договорів про надання освітніх послуг; фактичними - неправомірні дії з надання освітніх послуг за відсутності законних підстав провадження цієї діяльності; невідповідність діяльності суб'єкта господарювання ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності; невиконання чи неналежне виконання договору про надання освітніх послуг та інші. Встановлено, що порушення вимог щодо якості надання освітніх послуг виступає найбільш складною підставою для застосування господарсько-правової відповідальності у зв'язку з відсутністю уречевленого змісту освітніх послуг, суб'єктивного сприйняття їх якості, залежності якості як від суб'єкта надання, так і від споживача таких послуг. З урахуванням цього запропоновано при укладанні договору про надання освітніх послуг конкретизувати вимоги до якості освітніх послуг через встановлення конкретних параметрів виміру якості або показників відповідності якості певному рівню освіти.

Узагальнено форми господарсько-правової відповідальності суб'єктів надання освітніх послуг: застосування адміністративно-господарських санкцій у вигляді зупинення дії ліцензії або її анулювання; сплата штрафних санкцій (пені, неустойки, штрафу) за порушення договірних зобов'язань, якщо такі санкції передбачені законом та/або договором; відшкодування збитків замовнику освітніх послуг. Запропоновано збільшення строків усунення порушень ліцензійних умов провадження освітньої діяльності до шести місяців на період дії карантинних обмежень, для чого необхідно внесення змін до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності».

Ключові слова: послуги, освітні послуги, види освітніх послуг, діяльність з надання освітніх послуг, освітні послуги в режимі «онлайн», суб'єкти надання

освітніх послуг, умови надання освітніх послуг, державне регулювання, договір про надання освітніх послуг, якість освітніх послуг.

SUMMARY

Savchuk Ie.Yu. Economic and legal regulation of educational services. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 08 "Law" in the speciality 081 "Law". – Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2021.

The dissertation is devoted to the research of economic and legal regulation of educational services.

Section 1 "General theoretical provisions on economic and legal regulation of educational services" provides educational services "the main stages of formation of educational services as a legal category: the period of Kievan Rus (mention of education in the laws of Monomakh, Byzantine-Russian agreements, the emergence of educational services emergence of the first educational institutions), periods of Ukrainian lands in the Russian, Austrian empires, the Kingdom of Hungary (specification of the content of educational services, diversification of their types due to the emergence of university-type higher education institutions), Soviet period (specification of the content of educational services at different levels of education); period of independence of Ukraine (consolidation at the legislative level of the definition of educational services and its qualitative dimensions).

The features inherent in educational services are specified, taking into account the definition of educational services as actions of educational institutions and other subjects of educational activity informal and/or non-formal education, which are provided on a paid or free basis and aimed at obtaining new or improving previously

acquired competencies (knowledge, skills, abilities, ways of thinking, views, values, other personal qualities) and learning outcomes of students.

The characteristics of educational services are generalized with the substantiation that they are public, intangible, factual, professional. The types of educational services are specified on the grounds: 1) term of provision (one-time or term); 2) payment (paid or unpaid for the student); 3) by levels of education (in preschool, primary, secondary, higher education); 4) by forms of education (in full-time, part-time, distance, distance and other forms of education); 5) by volume and direction of services (general or professional; general, narrowly oriented, aimed at the development of personal abilities of students and applicants with special needs).

Specific features of activities for the provision of educational services due to its implementation in the field of education are clarified, such as the goal of promoting the statutory goal of education in meeting the needs of students (formation of new or improved previously acquired competencies and learning outcomes) and sub-objects of providing educational services (achieving social and economic results, including making a profit); unlimited subject composition of educational service providers; nature of the activity: main or additional type of activity for business entities; content of activity – the provision of educational services, the types, scope and quality of which are defined by law, educational program and/or contract. Taking into account these features, the definition of economic activity in the provision of educational services as an activity aimed at providing such services in formal or non-formal education has been improved to promote the statutory goal of education and meet the needs of students and subjects of educational services. The separation of the provision of educational services in the online mode into a separate type of activity is substantiated, which is conditioned by the current level of development of the society, meets its needs and global challenges facing the society. The economic and legal basis for the provision of educational services is generalized and the factors that in modern conditions affect the improvement of the economic and legal basis for the provision of educational services are specified,

including recognition and implementation of basic principles and standards of educational activities; taking into account the global challenges that determine the development of online education; preservation of national features of the organization of the education system, the level of professional training, the content of educational programs, etc.; strengthening the autonomy of educational institutions, focusing on the spread of contractual regulation of educational services, etc.

Section 2 "Characteristics of economic and legal regulation of educational services" clarifies the provisions on the status of subjects of educational services with the justification that they are business entities of any organizational and legal form and form of ownership, which have a set of economic rights and responsibilities, which forms the scope of economic competence. The types of subjects of providing educational services are specified: 1) educational institutions for which the provision of educational services is the main type of economic activity, including educational institutions of foreign countries; 2) other legal entities - enterprises, institutions, organizations, natural persons-entrepreneurs who do not have the status of an educational institution; 3) separate subdivisions of educational institutions, including educational institutions of foreign states. It is specified that the implementation of the principle of autonomy of educational institutions in the context of economic and legal regulation of educational services requires focusing on the implementation of economic competence of educational institutions based on independence, autonomy and responsibility in making business decisions. The conditions for the provision of educational services have been refined with the justification that the defining condition for the provision of these services in formal and non-formal education is the identification in the form of state registration of the business entity. It is proposed that the conditions for the provision of educational services in non-formal education establish state registration of business entities and voluntary certification of entities providing these services. With this in mind, it is proposed to supplement the Law of Ukraine "On Education" with Article 51-1 "Voluntary certification of educational

activities in non-formal education." The requirements for information and technical support of the subject of providing educational services in the online mode are specified by substantiation that such requirements require taking into account the availability of technologies used for a wide range of students, the level of digital skills and the ability to use online learning technologies. And consumers of educational services. It is proposed to create an information system in the form of a Unified State Register of subjects of educational services, as part of the Unified State Electronic Database on Education. The legal characteristics of the contract for the provision of educational services with a justification of its economic and legal nature, if the customer is a legal entity or individual entrepreneur, and the value as a basis for planning the activities of entities providing educational services, establishing their obligations and responsibilities. The essential terms of such an agreement are specified (the subject of the agreement is determined by the type of educational service and quality requirements; the term of the agreement depends on the type of educational services: one-time or fixed; the price of the agreement is determined by agreement or according to the cost of educational services object of service provision). Taking into account the above, it is proposed to amend the Standard Form of the contract on higher education, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on August 19, 2020, № 735, providing that legal entities and natural persons-entrepreneurs may also be customers of educational services.

Section 3 "Economic and legal liability of subjects of educational services" summarizes the legal and factual grounds for the occurrence of economic and legal liability of subjects of educational services: legal grounds are the provisions of current legislation and/or contracts for the provision of educational services; factual – illegal actions to provide educational services in the absence of legal grounds for carrying out this activity; non-compliance of the business entity's activity with the licensing conditions of educational activity; non-performance or improper performance of the contract for the provision of educational services and others. It is established that

violation of the requirements for the quality of educational services is the most difficult reason for the application of economic and legal liability due to the lack of materialized content of educational services, subjective perception of their quality, quality dependence on both the subject and consumer of such services. 3 taking into account this, it is proposed when specifying the contract for the provision of educational services to specify the requirements for the quality of educational services by establishing specific parameters for measuring quality or indicators of quality compliance with a certain level of education.

The forms of economic and legal responsibility of the subjects of providing educational services are generalized: application of administrative and economic sanctions in the form of suspension of the license or its revocation; payment of penal sanctions (fines, penalties, fines) for breach of contractual obligations, if such sanctions are provided by law and/or contract; compensation for losses to the customer of educational services. It is proposed to increase the terms of elimination of violations of licensing conditions for educational activities to six months for the period of quarantine restrictions, which requires amendments to the Law of Ukraine "On licensing of economic activities".

Keywords: services, educational services, types of educational services, activities for the provision of educational services, educational services online, subjects of educational services, conditions for the provision of educational services, state regulation, agreement on the provision of educational services, quality of educational services.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Павлюченко Ю.М., Савчук Є.Ю. Генезис поняття освітніх послуг як правової категорії. *Науково-практичний юридичний журнал «Правові Горизонти»*. 2020. №20 (33). С. 7-14. (Особистий внесок здобувача в цій публікації становить 50% і стосується дослідження генезису поняття освітньої послуги в розрізі історико-правових етапів формування правового режиму суб'єктів надання освітніх послуг)

2. Савчук Є.Ю. Деякі аспекти господарсько-правового регулювання діяльності з надання освітніх послуг: особливості імплементації законодавства ЄС. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей*. 2020. Вип. 53. С. 41-51.

3. Савчук Є.Ю. Класифікація освітніх послуг в аспекті господарсько-правового забезпечення їх надання. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2020. № 8 (30). С. 30-38.

4. Савчук Є.Ю. Господарсько-правове регулювання діяльності суб'єктів надання освітніх послуг. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 86-90. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2020/21.pdf

5. Savchuk E. Modern Scientific Approaches to Defining the Providers of Educational Services in Business Law of Ukraine. *Evropský politický a právní diskurz*. 2020. T.7. Vol. 6. p. 294-298.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Савчук Є.Ю. Господарсько-правова основа надання освітніх послуг. *Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene: Conferința internațională științifico-practică (22–23 martie 2019)*. Chișinău, Republica Moldova, 2019. p. 128-131.

2. Савчук Є.Ю. Захист прав закладів вищої освіти при наданні освітніх послуг. *Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 23 квітня 2019 року). Хмельницький, 2019. С. 380-383.

3. Савчук Є.Ю. Щодо удосконалення законодавства у сфері надання освітніх послуг. *Правове забезпечення соціально-економічного розвитку: стан та перспективи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 35-річчю кафедри господарського права Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця, 11-12 жовтня 2019 року). Вінниця, 2019. С. 164-166.

4. Савчук Є.Ю. Щодо напрямів господарсько-правового регулювання надання освітніх послуг. *Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Весняні юридичні читання – 2020». (м. Вінниця, 30 квітня 2020 року). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. С. 307-310.

5. Савчук Є.Ю. Господарсько-правові аспекти визначення природи договору з надання освітніх послуг. *Господарське право та процес в умовах трансформації суспільних відносин*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції) (м. Кривий Ріг, 25 вересня 2020 року). Кривий Ріг: ДЮІ МВС України. 2020. С. 143-146.